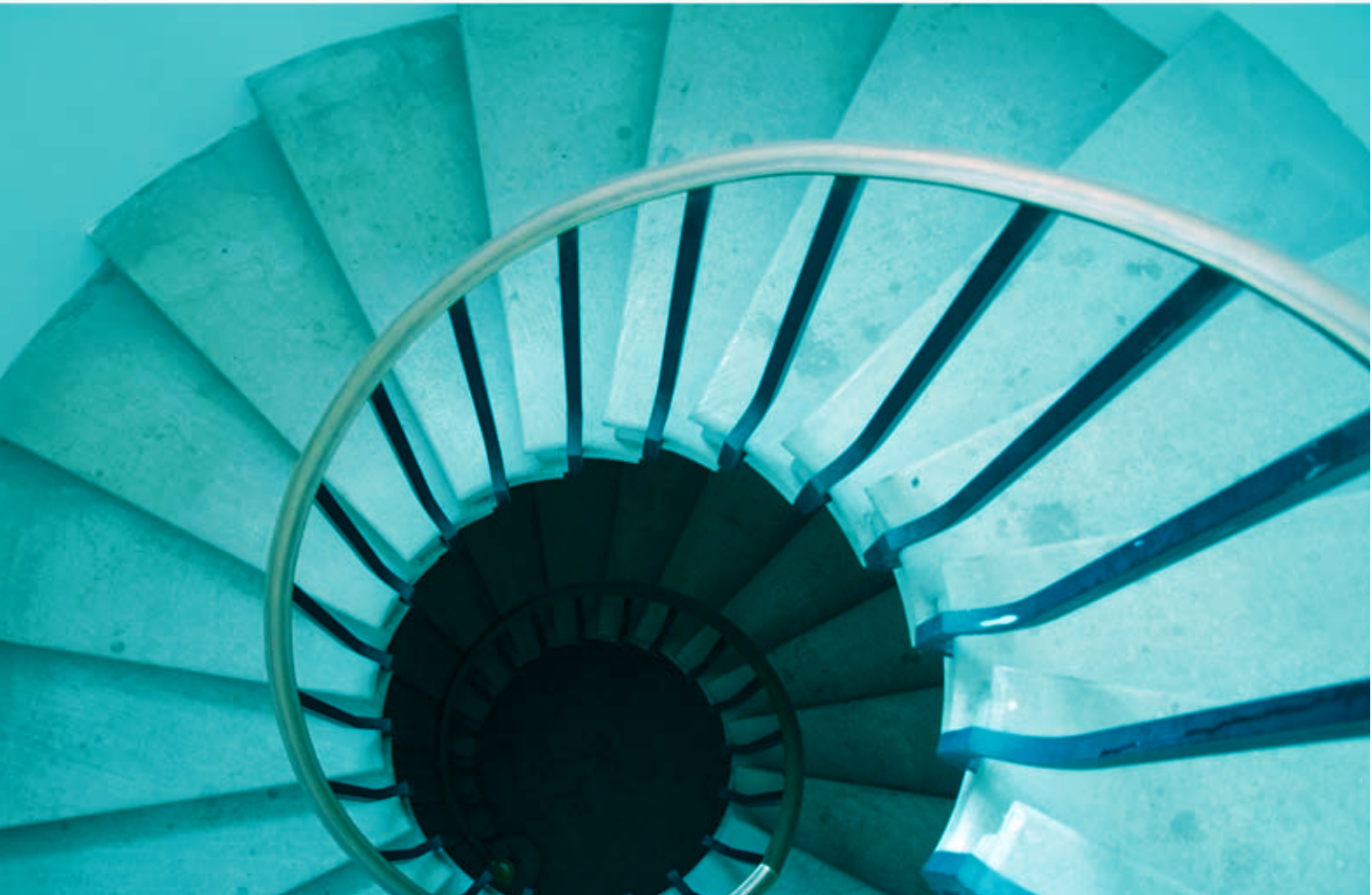

KÄSIKIRJA PÄÄTTÄJILLE

VÄLINEITÄ KORKEAKOULUN STRATEGISEN JOHTAMISEN HAASTEISIIN

Julkaisija: Tutkinto valmiiksi ja töihin (TUVAKO), ESR-hanke
Toimittajat: Jari Rantamäki, Sakari Saukkonen
Grafiikka ja taitto: Minja Revonkorpi/Taide
Kirjapaino: Jyväskylän yliopistopaino
ISBN 978-951-39-4703-3

MINISTERIÖ TUKEE KORKEAKOULUJEN OPISKELUKULTTUURIN KEHITTÄMISTÄ

Opetus- ja kulttuuriministeriön valitsemissa 20 ESR-rahoitteisessa hankkeessa on kahdessa kehittämissohjelmassa ohjelmakaudella 2007 – 2013 etsitty keinoja ja käytänteitä opiskelun sujuvuutta ja opintojen valmistumista tukevan toimintakulttuurin voimistamiseksi korkeakouluissa.

Tämä käsikirja esittelee hankkeiden tuotoksia kolmesta korkeakoulujen tulos- ja laatuvaatimusten näkökulmasta:

1. **Opintojen sujuvuuden parantaminen**
2. **Tutkintojen valmiiksi saamisen tukeminen**
3. **Opinnoista työelämään suuntautuminen**

Kaksi OKM:n kehittämissohjelmaa ovat: Paremmat arjentaidot ja opintojen kautta töihin (toimintalinja 2) sekä Osaajana työmarkkinoille (toimintalinja 3). Kummassakin kehittämissohjelmassa on kymmenen (10) korkeakouluhanketta tammikuussa 2012. Hankkeiden esittelyt ja linkit kunkin hankkeen omille verkkosivuille löytyvät osoitteesta www.hankemuisti.fi

Ehdotuksessaan yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:26) malliehdotusta valmistellut työryhmä painottaa saavutettuja tuloksia rahoituspäätösten kriteereinä, joita koulutuksen osalta ovat tutkintojen määrä, opintojen eteneminen opintopisteinä ja valmiiden tutkintojen läpäisyajat. Tutkimuksen osalta painottuu julkaisujen määrä ja laatu. Muistiossa ennustetaan, että laadullisten mittareiden

kehitystyö tuo lähivuosina myös laadullisia indikaattoreita määrällisten rahoituskriteerien käytön tueksi.

Kehittämissohjelmien korkeakouluhankkeissa on luotu ja testattu opetuksen ja ohjauksen toimintakulttuuria sekä sidosryhmäyhteistyötä kehittäviä toimintamalleja korkeakoulujen tuloksellisuuden ja laadun näkökulmista.

Kehittämissohjelman **Paremmat arjentaidot ja opintojen kautta töihin** keskeisimpinä teemoina ovat:

1. Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisy – koulutukseen ja työelämään kiinnittymisen tukeminen
2. Koulutuksen epätarkoituksenmukaisen keskeyttämisen vähentäminen ja läpäisyn parantaminen kaikilla koulutusasteilla
3. Tarkoituksenmukaisten ja osuvien koulutusvalintojen syntymisen tukeminen sekä

keinojen löytäminen kitkattomaan sijoittumiseen koulutusta vastaaviin tehtäviin työmarkkinoilla

4. Koulutuksesta toiseen, koulutuksesta työhön ja työstä koulutukseen tapahtuvien siirtymien edistäminen ja keskeytyneiden opintojen uudelleen käynnistämisen tukeminen

Kehittämishjelman **Osaajana työmarkkinoille** tavoitteina ovat:

1. Koulutuksen työelämävastaavuuden lisääminen
2. Työmarkkinoilla tarvittavan osaamisen parantaminen
3. Korkeakoulutettujen koulutusta vastaaviin tehtäviin sijoittumisen tukeminen työelämässä valmistumisen jälkeen

Tuotosten soveltamiseksi oman korkeakoulun toimintakulttuuriin on suositeltavaa tutustua tässä julkaisussa viitattuihin julkaisuihin joko www.hankemuisti.fi sivustolla tai kunkin tuotoksesta vastanneen hankkeen omilla verkkosivuilla, joilta on linkitys kyseisen hankkeen muihinkin julkaisuihin. Osa hankkeista valmistuu vuoden 2012 aikana ja loputkin vuoden 2013 loppuun mennessä.

Hankkeiden kehittämät ja soveltamat menetelmät ovat helposti ymmärrettäviä. Pano-tuotos ajattelun mukaiset investoinnit (lähinnä työajan allokoinnit, toimenkuvien muutokset ja henkilöstörekrytoinnit) on mahdollista saada kannattaviksi varsin lyhyessä ajassa tutkintojen valmistumisen no-

peutumisen, keskeytysten vähenemisen ja laatutekijöiden esiin saamisen myötä.

Yksittäisen menetelmän käyttöönotto voi tapahtua jopa ilman koulutuspanostusta, mutta laajempi, koko toimintakulttuuria edistävä kehittyminen nopeutuu ja syvenee henkilöstön korkeakoulupedagogisten valmiuksien kehittymisen myötä. Siksi on tärkeää korostaa jatkuvan pedagogisen ja ohjausosaamisen tuen saatavuutta opetus- ja opetushallinnon henkilöstölle. Myös korkeakoulun soveltamien toimenpiteiden laadun ja vaikuttavuuden seuranta on välttämätöntä. Toiminnasta kerättävän säännöllisen palautteen, arviointimenettelyjen johdonmukaisen hyödyntämisen (erityisesti tuloksellisuuden arviointi) sekä toiminnan laadun varmistaminen tukevat sellaista toimintakulttuuria, jossa päätöksenteko ja toimenpiteet rakentuvat varman tiedon pohjalle ("evidence informed practise").

Hankkeiden kehittämät ja testaamat menetelytavat vastaavat toimintasektorinsa kriittisiksi määriteltyihin ongelmiin monipuolisesti. Yksittäisen ratkaisumallin hyödyntäminen haastaa soveltajan arvioimaan oman yhteisönsä toimintakulttuurin tilaa suhteessa toteutetun sovelluksen toimintaympäristöön. Hankkeiden tulosten perusteella voidaan sanoa, että kehitettäessä opiskelua tukevaa toimintakulttuuria osana korkeakoulujen laajempaa strategista kehittämistä, on ensiarvoisen tärkeää huomioida ajantasainen ja tutkimuksellisesti perusteltu opinto- ja ura-

ohjaustieto. Toisin sanoen ehdotamme varmistettavaksi, että kehittämistyötä tehtäessä mukaan otetaan laaja-alaisesti ohjausta ja ohjauspalvelujen järjestämistä sekä niiden vaikuttavuutta ja yhteyttä muuhun korkeakoulun toimintaan ymmärtävä taho tai tahot. Tämä siksi, että useissa hankkeissa on voitu osoittaa kuinka merkityksellistä opiskelun sujumisen kannalta on kokonaisvaltainen, yhteisöllisyydelle rakentuva opiskelijaa tukeva toimintakulttuuri. Siinä ohjauksella on perinteisen reaktiivisen eli ongelmiin puuttuvan aseman sijaan ensisijaisesti proaktiivinen, ennakoiva ja suunnitteluvaiheesta asti niin prosesseja kuin ihmisiäkin tukeva sija.

Julkaisuissa esitettyjen menettelytapojen sovellettavuuden arviointiin saa tukea hankkeissa toteutetuista tieteellisistä tutkimuksista ja niiden yleistajuisiksi kirjoitetuista raporteista.^{1, 2, 3, 4, 5}

-
- ¹ Penttinen L. (2011) Opintoista (työ)elämään. (<http://www.peda.net/veraja/tuvako/tuopro/tl2/ohty3/julkaisu>)
 - ² Penttinen, Plihtari, Skaniakos & Valkonen (toim.) (2011) Vertaisuus voimavarana ohjauksessa (<http://www.peda.net/veraja/tuvako/tuopro/tl2/ohty3/julkaisu>)
 - ³ Kanstrén, K. (2011). Oikea-aikaisella ohjauksella sujuvaan opintojen etenemiseen. Oulun yliopiston opiskelijoiden käsitäyksiä opiskelusta, opintojen viivästymisestä ja työelämään siirtymisestä. (http://www.valmistu.net/files/oikea_aikaisella_ohjauksella_sujuvaan_opintojen_etenemiseen.pdf)
 - ⁴ Korkeajännityksiä (http://www.campusconexus.fi/Portals/conexus/dokumentit/Korkeajännityksiä-Kohti_osallisuutta_luovaa_korkeakoulutusta_2011_20111021.pdf).
 - ⁵ Korhonen V., Hietava S. (2011) Mikä opiskelijaa motivoi, mikä ei? (http://www.campusconexus.fi/Portals/conexus/dokumentit/Mikä-opiskelijaa-motivoi_Korhonen_Hietava_%5Bverkoversio%5D_20110321.pdf)

1. OPINTOJEN SUJUVUUDEN PARANTAMINEN

Opiskelija tarvitsee näköalan opinnoista työelämään

Hankkeissa on kehitetty keinoja tehostaa opetus^{4,6} ja ohjausjärjestelyjen vaikuttavuutta ja kohentaa opiskelutaitoja oppimisen ja opiskelumotivaation parantamiseksi.

Opiskelumotivaation ylläpito on sidoksissa opiskelijan tuntemuksiin omasta pystyvyydestään ja näkemyksiin opintojen merkityksestä opiskelun jälkeiseen työuraan. Opiskelijoilla on hyvin yleisesti ongelmia tunnistaa oma osaamisensa ja oppimiseen liittyvät vahvuutensa. Näköalattomuus tai epäluottamus opiskelun tuottaman lisäarvon merkityksestä työelämässä lisää riskiä opintojen epätarkoituksenmukaiselle keskeyttämiselle. Lisäksi ajankäytön hallinta tuottaa monille opiskelijoille ongelmia. Korkeakouluopiskelun tavoitteena olevan itsenäisen toimintakyvyn kasvattaminen hidastuu näiden ongelmien myötä. Seurauksena opiskelumotivaatio saattaa kadota ja keskeyttämisajatukset yleistyvät. Muun muassa näihin ongelmiin on puututtu menestyksellisesti monimuotoisilla ohjauksen kehittämishankkeilla.

Opiskeluun kiinni heti alusta asti!

Korkeakouluopiskelun sujuvuuden kannalta ensimmäinen opintovuosi on ratkaisevan tärkeä. Sen aikainen opintopistekertymä ennustaa erittäin hyvin opiskeluun käytettävää kokonaisaikaa. Toimivien opetusjärjestelyjen lisäksi opiskelun tehokkaaseen käynnistymi-

seen ja ripeään etenemiseen vaikuttavat mm. henkilökohtaiset seikat kuten **opiskelumotivaatio**, **opiskelutaito** ja **opiskelukyvykkyy**s, joihin voidaan opetuksessa ja ohjauksessa vaikuttaa varsin pienin keinoin – niin positiivisesti kuin negatiivisestikin. Myönteinen vaikutus on sitä selvempi mitä varhaisemmassa opintojen vaiheessa ne on tietoisesti otettu huomioon. Kuvaus tekniikan alalla kokeilluista käytänteistä opiskelumotivaation nostattamiseen ja opiskelutaidon kehittämiseen muun opetuksen yhteydessä sekä viittauksia varhaisempiin ja muilla aloilla koeltuihin menetelmiin löytyy OTE-hankkeen julkaisusta Oppaiden opas⁶.

Oppilaitosyhteisö henkilökuntineen ja opiskelijoineen on jatkuvassa muutoksessa. Muutoksen hallinnan tavoitteena ja yhtenä keskeisimpänä tuloksellisuustekijänä on yhteisöön kuuluvien hyvinvointi. Siinä keskeisenä käsitteenä on osallisuuden kokemus. Yhteisöön kiinnittymisen merkitystä, kiinnittymisen edistämistä ja toisaalta korkeakoulu yhteisöstä syrjäytymisen ehkäisyä on tarkasteltu monitasoisesti niin ammattikorkeakoulu- kuin yliopistokontekstissakin. Keskeistä analyysissä ja niiden perusteella kokeilluissa toimintatavoissa on sosiokulttuurinen näkökulma ja sen tavoitteena oleva osallisuutta luova korkeakoulutus^{7,8}.

Sitoutuneisuus opiskeluun on erittäin merkittävä tekijä opiskelijoiden kiinnittymiselle korkeakoulu yhteisöön. Hankkeiden tuloksissa

tästä käytetään käsitettä **opintoihin kiinnittyminen**. Sen on osoitettu olevan ehdottoman tärkeää opintojen sujuvuuden kannalta. Sitä voidaan opetuksen ohella tukea erilaisin ohjauksellisin keinoin, joista ryhmäohjaus on osoittautunut kustannuksiltaan edulliseksi ja tulokselliseksi^{6, 7, 8, 9, 10, 11}. Tulosten ja kokemusten perusteella näyttäisi perustellulta toteuttaa ryhmämuotoista opiskelun tukea läpi opintojen, sillä jo ennestään tiedetään korkeakouluopintojen keskivaiheessa olevien jäävän liian helposti vaille kannustavaa viiteryhmää. Ryhmä (pitkäaikainen ”kotiryhmä”, ”tuutorryhmä” tai opintojakso/ opintokokonaisuuskohtainen opintoryhmä) luo sekä opiskelijoille että opettajille opiskelua ja opetusta tukevan rakenteen, jossa opiskelija saa oppimisensa haasteisiin vertaistukea ja tarvittaessa ohjausta opetushenkilökunnalta. **Opiskelijoiden vertaisryhmässä** opiskeluun ja oppimiseen liittyvien kysymysten ja haasteiden pohdinta jäsentää asioita ja täsmentää ongelmien havainnointia keskusteluun osallistuville, jonka jälkeen opettajan tarjoamalla ohjauksella on mahdollisuus

vaikuttaa tehokkaammin kuin ilman ryhmän pohdinnan tuottamaa jäsenystä olisi odotettavissa⁶⁻¹¹.

Tuettuja vertaisryhmiä myös henkilöstölle

Opetus- ja opintojen tukipalvelujen henkilöstön asenteet opiskelijoita kohtaan ja ohjausosaamisen taso ovat merkittävässä roolissa opintojen sujuvan etenemisen varmistamisessa. Hankeraporttien perusteella on ilmeistä, että sekä asenteissa että osaamisen tasossa on kohentamisen varaa. Toisaalta huolehtimalla siitä, että henkilöstölle on jatkuvasti tarjolla pedagogista tukea vertaisryhmissä tapahtuvalle opetus- ja ohjauskysymysten pohdinnalle saadaan tuotettua laadullisia muutoksia toimintaan varsin helposti. Tuetuissa vertaisryhmässä opettajien pedagoginen ajattelu kehittyy ja opetus- ja ohjaustyöstä koettu stressi helpottuu antaen mahdollisuuden panostaa henkistä energiaa enemmän tutkimukseen tinkimättä opetuksen laadusta^{1, 2, 4, 6, 7, 12}.

⁶ Oppaiden opas: http://lib.tkk.fi/TIEDE_TEKNOLOGIA/2011/isbn9789526041865.pdf tai www.hankemuisti.fi

⁷ Opas ammattikorkeakoulujen opiskeluhuvinvointiryhmille, Syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma, Rakentamassa ammattikorkeakoulu yhteisöä: <http://cds.diak.fi/menu4/Materiaalit.html> tai www.hankemuisti.fi

⁸ Ks. esim. Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta: <http://www.campusconexus.fi/CampusConexus/Julkaisut/tabid/2171/Default.aspx> tai www.hankemuisti.fi

⁹ Penttinen L., Skaniakos T., Anselä M. ja Plihtari E. (2011): HOPS-OHJAUS, osaamista, yhteistyötä ja hyvinvointia: http://www.peda.net/img/portal/2127179/valmistumisen_tukeminen_www.pdf?cs=1307338662

¹⁰ Valtista vertaistukea ja vauhtia valmistumiseen! Arvio monialaisten vertaisryhmien soveltuvuudesta opintojen etenemisen tukemiseen Oulun seudun ammattikorkeakoulussa

¹¹ Asiantuntijaksi kasvun tukeminen korkeakoulussa. Ajatuksia urasta, asiantuntijuudesta ja opiskelun etenemisestä korkeakoulussa

¹² Valmistumisen tukeminen korkeakouluopinnoissa:

http://www.peda.net/img/portal/2127179/valmistumisen_tukeminen_www.pdf?cs=1307338662

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hallinnalla kilpailuetuja

Yhtenäisten ja vertailukelpoisten menetel-lyjen kehittäminen aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi on koko korkeakoulusektorimme yhteinen haaste. Selkeillä ja yhteisesti ymmärretyillä menettelytavoilla tavoitellaan eri vaiheessa tapahtuvien siirtymien sujuvaa ja oikeudenmukaista hallintaa. Siirtymien epätarkoituksenmukainen vaikeuttaminen vaikuttaa tuloksellisuuteen opintoaikojen pidentymisenä ja pahimmillaan opintojen keskeyttämisenä. Kansainvälisen vaihdon lisäämisessä ja hyvien suhteiden ylläpidossa ovat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen selkeät periaatteet ja käytännöt oleellisen tärkeitä. Samoin vaatimus työelämäyhteistyön lisäämisestä ja hyödyntämisestä oppimisen edistämiseksi edellyttää toimiakseen hallittua osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia, joka on viestittävässä selkeänä myös sidosryhmien edustajille. AHOT-hanke on tehnyt näkyväksi osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteet¹³.

Opetussuunnitelmien osaamislähtöinen kuvaus – retoriikasta realisiin

Osaamisen tunnistamisen ehtona voidaan pitää opetussuunnitelmien ja opintojakso-kuvausten osaamislähtöisyyttä. AHOT-hanke

kokoaa ohjeistusta kuvausten yhtenäistämiseksi. Sen lisäksi hanke tuottaa ohjeistuksia mm. luonnontieteiden alan osaamisen yleisesti hyväksytyjen osaamista kartoittavien testien käytöstä¹⁴.

Korkeakoulun on huolehdittava kaikkien opiskelijoiden tasa-arvoisesta ja ennakoitavissa olevasta kohtelusta: perusteltava päätöksensä, ja määriteltävä opetussuunnitelmissaan tutkintojen ja niiden osien tavoitteet osaa- mislähtöisesti. Myös mahdollisesti vaadittavien täydentävien opintojen määrittelyn on perustuttava yhdenmukaiseen arviointiin ja selkeisiin sekä helposti saatavissa oleviin perusteisiin^{13, 17}. Selkeästi argumentoitu aikai- semmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) prosessi todennäköisesti motivoi yksilöä oppimaan lisää ja antaa välineitä oman osaamisen arvioimiseen ja kehittämiseen, jolloin se tukee tarkoituk- senmukaisesti henkilökohtaisen opiskelu- suunnitelman laadintaprosessia. Hyöty ilme- nee erityisen selkeänä aikuiskoulutuksessa, ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden ja opintoalaa vaihtavien ohjauksessa, joiden merkitys korkeakoulujen tuloksellisuudelle on mitä ilmeisimmin kasvamassa.

¹³ AHOT -julkaisuja: http://www.ahot.utu.fi/index/AHOT-loppujulkaisu_screen.pdf

¹⁴ AHOT -hankkeen kokoamia kansallisia ohjeistuksia ja muuta materiaalia osoitteessa: <http://www.ahot.utu.fi>

2. TUTKINNON VALMIIKSI SAAMISEN TUKEMINEN

Koulutusta voi ja pitää johtaa

Opintojen sujuvuuden parantaminen ja tutkinnon valmiiksi saamisen tukeminen ovat haasteina samankaltaisia samoin kuin niiden ratkaisumallitkin. Opiskelun edellytysten hallinta koulutuksen prosessien johtamisella sekä keskeyttämishän alla olevien opiskelijoiden opiskelun tukeminen ryhmätoiminnalla edistävät merkittävästi opintojen valmistumista^{2,4,9-11}. OTE-hankkeen opetusjärjestelyjä koskeva kehittämistyön on koettu epäsuorasti luoneen edellytyksiä opintojen loppuun saattamiselle eli yhteys toimivien opetusjärjestelyjen ja opintojen valmistumisen välillä on havaittavissa⁴. Opetusjärjestelyihin kuten opetussuunnitelman laadintaan sekä pedagogiseen johtamiseen yleisestikin liittyy tekijöitä, jotka vaikuttavat ratkaisevasti OPS-työhön, opetustoiminnan resursointiin ja opetuksen toteuttamiseen¹⁵. Näiden tekijöiden huomioon ottaminen on oleellista pedagogisen johtamisen organisoimisen onnistumiseksi ja sen tuottaman lisäarvon varmistamiseksi⁴ (Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta, erityisesti sivut 130-148).

Tutkinnon valmiiksi saattamista tukevissa toimenpiteissä ja rakenteellisissa ratkaisuissa nousee erityiskysymykseksi opinnäytetyön

tai vastaavan ohjaus oppiaineesta ja alasta riippumattomasti^{2,4,10-12}. Työn itsenäisyyden vaatimus liitettynä asiantuntijaosaajan työtapojen harjaannuttamiseen ei ole ongelmallista. Esimerkiksi tulkinnat siitä, mikä osoittaa itsenäisyyttä kun toimitaan (tutkimus) ryhmässä, ovat tärkeitä pohdittavia ja ajassa muuttuvia asioita. Parhaimmillaan opinnäytetyön tekeminen on tilaisuus tavoitteellisten ja tuloksekkaitten **asiantuntijalle tyypillisten työtapojen**^{4,13} näkyväksi tekemiseen ja harjoitteluun. Siten opinnäytetyöprosessi voi tarjota erittäin myönteisen ja pitkälle työelämään kantavan asiantuntijan opiskelukyvykkyyttä^{4,9} parantavan oppimiskokemuksen tyypillisesti ongelmaksi koetun valtavan yksinäisen ahdistuneisuuden sijasta.

Kyllä opiskelija aina ohjausta saa. Sen laadusta huolehtiminen on korkeakoulun tuloksellisuuden tekijä.

Kehittyneet ohjauksen rakenteet ja hyvät käytännöt ennaltaehkäisevät opiskeluongelmien syntymistä ja nopeuttavat ratkaisujen löytymistä^{1,9,16}. Hankkeissa toteutetut vertaistuen ja ryhmäohjauksen muodot ovat osoittautuneet tehokkaiksi ei ainoastaan opiskelun tuloksellisuuden vaan myös opiskeluhyvinvoinnin näkökulmasta. Vertaisryhmässä opiskelijat ovat voineet jakaa kokemuksia

¹⁵ Annala, Johanna – Mäkinen, Marita. 2011. Opetussuunnitelma – kohti tietämisen ja taitamisen päämääriä. Kasvatus 42 (1), 6–18.

¹⁶ http://www.valmistu.net/fi/tuloksia/materiaalit_ja_julkaisut/julkaisut/

ja saada tukea niin toisilta opiskelijoilta kuin ryhmänohjaajalta.

Opintojen sujuminen koostuu yksilöön ja ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Opiskelun kannalta haastavia yksilöön liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi motivaatioon⁵, oppimisvaikeuksiin tai elämäntilanteeseen liittyvät seikat. Ympäristössä opiskeluun voivat vaikuttaa esimerkiksi opiskelukulttuuri, yhteisöllisyyden määrä ja laatu, sosiaalistuminen opintoalaan ja oppilaitokseen, opintotuen riittävyys sekä työelämän suhdanteet.

Useissa hankkeissa on testattu yhteisöllisyyden lisäämistä keinona ehkäistä ongelmatilanteiden syntyä ja osana jo syntyneiden ongelmien ratkaisua. Esimerkiksi Campus Conexus ja CDS -hankkeissa on järjestelmällisesti tutkittu ja koeteltu tapoja edistää entistä yhteisöllisemmän ja riittävän aikaisessa vaiheessa opiskelijaa ongelmatilanteissa auttavan opiskelu- ja oppilaitoskulttuuria. Näyttää siltä, että kokonaisvaltainen opetussuunnitelmatyöstä aina opintososiaalisiin seikkoihin saakka ulottuva yhteisöllisyyttä korostava lähestymis- ja toimintatapa edistää opintoihin kiinnittymistä ja niissä menestymistä^{4,7}.

Hyvistä käytänteistä huolimatta voi syntyä tilanteita, joissa yksittäisten opiskelijoiden kokemat ongelmat opintojen etenemisessä ja niiden valmiiksi saattamisessa voivat ainakin ajoittain heijastua kielteisesti opetushenkilökunnan ajan käyttöön ja vaikuttaa häiritsevästi myös opiskelijaryhmätasolla. Hankalien ohjaustilanteiden varalle on Campus Conexus -hankkeessa tuotettu haastavien ohjaustilanteiden koulutuspaketti ja kehitetty ohjauksen tukisetelimalli ohjausressurssien tarkoituksenmukaisen käytön edistämiseksi¹⁷.

¹⁷ <http://www.campusconexus.fi/> (<http://www.campusconexus.fi/CampusConexus/Materiaalit/tabid/2173/Default.aspx>)

3. OPINNOISTA TYÖELÄMÄÄN SUUNTAUTUMINEN

Opiskelun tavoitteellisuuden lisäämiseksi korostuu työelämänäkökulma koko opintopolun ajan. Se liittyy urasuunnittelutaitojen kehittämiseen, johon voidaan vaikuttaa ohjauksellisin toimenpitein¹. Get a Life -hanke on tuottanut simulaation, jolla käyttäjä voi rakentaa erilaisia tulevaisuuspolkuja ja pohjata valintojaan. Simulaatio auttaa hahmottamaan käyttäjälle tärkeitä asioita ja päätöksiä, jotka niihin työuralla ja elämässä kytkeytyvät. Ohjaushenkilökunnalle on tuotettu tehokas ja vaihtelua perinteisiin työtapoihin tuova väline, jonka varaan voidaan helposti suunnitella ohjausta. Työvälineessä on ohjaajille tuotettu käsikirja ja ohjausmalli, josta ohjaajien lisäksi myös opiskelijat voivat hakea vinkkejä mieltään painaviin työelämään tai opintoihin liittyviin kysymyksiin¹⁸.

Opintojen loppuvaiheessa työelämänäkökulmalla on keskeinen vaikutus opintojen loppuun saattamiseen¹⁹. Myös opintojen suunnittelu liittyy keskeisesti uran ja oman elämän suunnitteluun. Näin ollen myös HOPS -työskentely on osa uraohjausta⁹. Toi-

miakseen tehokkaasti osana HOPS-ohjausta ja opiskelumotivaation ylläpitäjänä edellyttää se henkilökunnan työelämäosaamisen ja TNO-palvelujen²⁰ tuntemuksen ajantasaisuutta ja riittävää laajuutta.

Työelämäyhteistyön näkökulmia ja niiden hyödyntämistä tutkintojen valmistumisen jouduttamiseksi on tutkittu ja mallinnettu erityisesti koulutuksen ja työelämän yhteyteen pureutuissa hankkeissa kuten Kuns- kap och kompetens²¹, Liittyvä voima²², So- siaalityön koulutuksen työelämälähtöisyys, Järjestöosaajana työmarkkinoille²³, Lähde työelämään (<http://www.lahdehanke.utu.fi/>) ja Koutsi (<http://blogs.helsinki.fi/koutsi-projekti/>). Tämän dokumentin kohdassa 3 (**Opinnoista työelämään suuntautuminen**) on tarkemmin eritelty työelämäyhteistyöhankkeita ja niiden tuloksia.

¹⁸ <http://getalifehanke.wordpress.com/>

¹⁹ http://www.valmistu.net/files/viivastynyt_minako_opiskelijoiden_nakemyksia_opintojen_viivastymisesta_tyoelamasta_seka_opiskelusta_korkea_asteella.pdf

²⁰ TNO-palvelut: Tieto, Neuvonta ja Ohjauspalvelut. Eri järjestöjen, organisaatioiden ja työvoimahallinnon tuottamia palveluja, jotka toimivat yhä enenevässä määrin tietoverkossa.

²¹ <http://www.kunskapochkompetens.fi/rapporten.pdf>

²² http://tietohallinto.metropolia.fi/download/attachments/26056404/Kirjallisuuskatsaus_1.2011.pdf?version=2&modificationDate=1298636482000

http://tietohallinto.metropolia.fi/download/attachments/26056404/taulukko_kirjallisuuskatsauksesta.pdf?version=2&modificationDate=1298636482000

²³ <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-jarjestotyta-kehittamassa-2011.pdf>

Korkeakoulujen työelämäyhteistyön syventämiseksi tuottavat Lähde ja Koutsu -hankkeet yhteistyönä verkkopalvelun sekä korkeakoulujen että työelämäsidoryhmien yhteiseen käyttöön. Palvelu löytyy osoitteesta www.korkeakouluosaajat.fi. Muita kyseisten hankkeitten tuotoksia dokumentteina löytyy osoitteesta www.hankemuisti.fi.

Askeleet opinnoista työelämään eivät aina ole ongelmattomia, vaikka keskimääräisesti suomalaiset korkeakouluopiskelijat työllistyvät varsin hyvin. Työelämäpolkua erityisesti työelämän ja korkeakoulutuksen yhteistyön tiivistämisen näkökulmasta on mallinnettu ja toteutettu useassa hankkeessa.

Hankkeissa on rakennettu sekä suoria että välittyneitä työelämäyhteyksiä. Suorien työelämäyhteyksien rakentamisena voidaan pitää toimenpiteitä, joilla on pyritty lähentämään korkeakouluja ja työelämää toisiinsa tai edistetty opiskelijoiden ja henkilöstön tietoa työelämästä sekä tuettu kontaktien luomista työelämän kanssa.

Välittyneiden työelämäyhteyksien rakentamisena voidaan pitää toimenpiteitä, joiden avulla on edistetty työelämä tietoisuuden ja urasuunnittelutaitojen kehittymistä ensisijaisesti opiskelijoilla, mutta jossain määrin myös henkilöstöllä. Välittyneiden työelämäyhteyksien rakentamisen liittyy korkeakoulutettavien opiskelun kokonaisuuteen ja näkyy opetussuunnitelman sisällöissä, opetus- ja opiskelumenetelmissä sekä tietoisessa pohdinnassa, jota käydään opinnoista

ja niiden työelämärelevanssista eri yhteyksissä. Merkittävä osa tätä kokonaisuutta on urasuunnittelutaitojen (career management skills) tukeminen esimerkiksi opintojaksoilla, hops-prosessin kuluessa sekä opiskelijan portfolion rakentumisen yhteydessä.

Suoria työelämäyhteyksiä rakentaneet hankkeet

Liittyvä voima -hankkeessa on viety opintoja lähemmäksi aitoa työelämää²⁴. Hankkeessa on kehitetty korkeakoulun ja työelämän kumppanuusmallia. Kumppanuusmallin periaatteena on win-win kumppanuus, jossa molemmat osapuolet hyötyvät yhteistyöstä. Kumppanuutta on kehitetty erityisesti 1) rekrytoinnin ja urakehityksen alueella 2) asiantuntijuuden kehittämisen ja hyödyntämisen alueella sekä 3) kumppanuuden ohjaustoiminnan alueella. Kumppanuusmalli on kehitetty Espoon kaupungin ja Metropolia Ammattikorkeakoulun yhteisenä toimintatutkimuksena.

Hankkeen alkuvaiheessa kumppanuus konkretisoitui Espoon ja Metropolia Ammattikorkeakoulun yhteistyöpilotissa, jossa kehitettiin Espooseen suunnitteilla olevan uuden sairaalan palveluajatuksen mukaisia toimintamalleja sekä niiden edellyttämiä osaamisen ja asiantuntijuuden kehittämisen menetelmiä.

Lähde työelämään -hanke on toteuttanut työnantajille suunnatun verkkopalvelun, korkeakouluosaajat.fi, joka edistää työelämän tarvitseman osaamisen löytämistä²⁵.

Samalla on vahvistettu korkeakoulujen harjoitteluvastuuhenkilöiden yhteistyötä ja verkottumista. Hankkeen kontakteissa yritysten kanssa on havaittu, että yritykset ovat usein kiinnostuneita korkeakoulutettavien osaamisesta, mutta molemmin puolin tulee lisätä tiedon välittämistä ja yhteistyömuotojen rakentamista. Muistutukseksi vanhoista keinoista eräs hankkeen yrityskumppani ilmaisi, että verkkopalveluista huolimatta kannattaa rohkaista opiskelijoita ottamaan itse suoraan yhteyttä niihin yrityksiin, joissa haluaisi harjoitella tai joissa toivoisi työskentelevänsä valmistuttuaan. Toisaalta kun opiskelijan kannalta potentiaalisia yrityksiä ja organisaatioita kuitenkin on enemmän kuin henkilökohtaisten kontaktien avulla voi hallita, ei liene vaikeaa perustella sähköisen palvelun tarvetta. Verkkopalvelun avulla on myös mahdollista mallintaa ja vertaisoppia valtakunnallisesti toimivia tapoja rakentaa yhteistyötä työelämän kanssa.

Korkeakouluosaajat.fi -palvelun aseman vahvistaminen ja käyttäjävolyymien lisääminen on jatkossa kriittinen kysymys. Maassamme on runsaasti erilaisia rekryointipalveluja, esim. alueellisesti alueellisesti keskittyneitä kuten Osumia.fi (<http://www.osumia.fi/>) ja korkeakoulukentälläkin omat palvelut yli-

opisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoille: Aarresaari²⁶ ja Jobstep²⁷. Tämän vuoksi on kunkin yksittäisen korkeakoulun ja korkeakoulujen yhdessä ratkaistava mitä lisähyötyjä ja uutta ne katsovat saavansa tästä palvelusta. Hankekokonaisuutta suunniteltaessa nähtiin tärkeäksi tavoitteeksi pyrkiä kokoamaan yhteen hajallaan olevia internetin työelämäpalveluja. Nyt tämä mahdollisuus on teknisesti olemassa korkeakouluosaajat-palvelun myötä. Erityisesti Aarresaari ja Jobstep-palvelujen taustalla olevien konsortioiden kannattaa tarkoin selvittää suhde uuteen palveluun sekä mahdollisuuteen yhdentää hajallaan olevaa palvelukenttää.

Futurex-hankkeen uutena avauksena korkeakoulukentälle on määritetty keskeisiä lähitulevaisuuden kompetenssialueita ja tunnistettu toimialoja, joilla korkea-asteen osaamista tarvitaan²⁸. Hankkeen oppisopimustyyppisen täydennyskoulutuksen kehittäminen on kiinnostava askel kohti joustavampaa aikuisten täydennyskoulutusta niin yksilöiden kuin työelämän näkökulmista. Futurex on edelleen kesken, mutta on siltä on odotettavissa malleja ja työvälineitä korkeakoulutettavien uudenlaisen täydennyskoulutuksen järjestämiseen. Lisätietoja kehitystyöstä hankkeen omilta sivuilta²⁹.

²⁴ <http://tietohallinto.metropolia.fi/display/liittyvavoima/Etusivu>

²⁵ www.korkeakouluosaajat.fi

²⁶ <http://www.aarresaari.net/>

²⁷ <http://www2.jobstep.net/>

²⁸ <http://futurex.utu.fi/julkaisut-Oppisopimustyyppisen-Grohn.pdf>
<http://futurex.utu.fi/>

²⁹ <http://futurex.utu.fi/julkaisut.php>

VALOA-hanke on ratkonut ulkomaalaistaustaisten korkeakoulutettujen sijoittumista työelämään. Se on toteuttanut tapaamisia, seminaareja ja koulutuksia, joiden avulla yhtäältä korkeakoulujen henkilöstö on saanut taitoja ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden työllistymisen tueksi ja toisaalta yritykset ovat saaneet lisätietoa ulkomaalaistaustaisten työllistämisen eduista. Hankkeessa on koottu käytännöllisiä tietopaketteja monikulttuurisen työelämän kysymyksistä. Lisätietoja hankkeen omilta sivuilta³⁰.

STEPIT-hankkeessa on etsitty työvälineitä korkeakoulutuksen ja työelämän yhteistyön kehittämiseksi³¹. Hankkeen yhtenä keskeisenä lähtökohtana on oppivan alueen ajatus. Sen mukaan korkeakoulun ja sitä ympäröivä alue, usein maakunta, muodostavat luonnollisen pohjan yhteistyöverkostolle. Yhteistyöverkoston kehittämisessä ja aktivoimisessa korkeakoulujen alumneilla on tärkeä rooli. Sen vuoksi hankkeessa on aktivoitu korkeakoulujen alumnitoimintaa. Lisäksi korkeakoulujen henkilöstölle on järjestetty työelämäyhteistyön koulutusta. Hankkeen huomionarvoinen oivallus on, että oppivan alueen syntymistä voidaan oleellisesti edistää järjestelmällisen ja pitkäkestoisen yhteydenpidon avulla, jossa ovat osapuolina korkeakoulu, alumnit ja elinkeinoelämä. Myös

opintoihin kuuluvaa harjoittelua voidaan hankkeen tulosten perusteella edelleen kehittää siten, että siitä rakentuisi entistä useammin yhteys työelämään valmistumisen jälkeen.

Ruotsinkielisten korkeakoulujen ja työelämän yhteistoimintamahdollisuuksia on mallintamassa **Kunskap och kompetens**³². **Sosiaaliryöön koulutuksen työelämälähtöisyys**³³ ja **Järjestöosaajana työmarkkinoille**³⁴ ovat nimiensä mukaisesti edistäneet tiettyjen erityisalujen työelämäpolkujen ja koulutusratkaisujen rakentumista.

OVET-hankkeen teemana on ollut Itä-Euroopan ja Venäjän asiantuntijuuden kehittäminen osana korkeakoulutusta ja korkeakouluopintoja. Hanke on toiminut läheisessä yhteistyössä itäisessä Euroopassa toimivien yritysten kanssa. Yksi keskeinen käytännöllinen havainto on kieli- ja kulttuurikompetenssin merkitys yhteistyössä ja kaupankäynnissä. Tästä seuraa esimerkiksi se päätelmä, että korkeakouluissa kieliaineita opiskelevien opiskelijoiden työllistymisnäkyviä tulisi osata laventaa huomattavasti laajemmiksi perinteiseltä opettaja-kääntäjä-tulkki -akselilta. Hankkeen julkaiseman alueasiantuntijuutta käsittelevässä kirjassa kuvataan myös tapausesimerkkien avulla kuinka merkittä-

³⁰ <http://www.valoa-hanke.fi/Default.aspx?tabid=358>

³¹ [http://projekti.centria.fi/\(S\(gm0r2cbwyscrwwhm4utj3mi\)\)/Default.aspx?siteid=21](http://projekti.centria.fi/(S(gm0r2cbwyscrwwhm4utj3mi))/Default.aspx?siteid=21)

³² <http://www.kunskapochkompetens.fi/index.htm>

³³ ks. esim. http://www.socca.fi/opetus/oppilaitosyhteistyö/sosiaalialan_koulutuksen_työelämälahtöisyys_hanke/

³⁴ <http://jarjestoosaaja.humak.fi/>

³⁵ <http://www.ovethanke.fi/julkaisut.html>

vää niin asiantuntijuuden kuin työelämään sijoittumisen kannalta on vaihto-opiskelu³⁵. Korkeakoulujen on syytä kaikin keinoin edelleen kehittää opiskelijoiden vaihtoon pääsemistä ja hakeutumista.

Välittyneitä työelämäyhteyksiä rakentaneet hankkeet

Edellä olevissa hankkeissa yhteys työelämään on ollut yleensä suora ja monesti myös varsin käytännöllinen. Hankkeissa on tämä lisäksi pyritty tukemaan työelämävalmiuksien kehittymistä sekä työllistymisen edistymistä välittyneemmin. **OHTY**-hankkeen tutkimustoiminnassa on selvitetty akateemisen työelämäosaamisen kysymyksiä. Tutkimuksissa on havaittu, että teoreettisinkin yliopisto-opiskelu tuottaa työelämävalmiuksia. Erityisesti monissa asiantuntijatehtävissä korostuvat nykyisin yhteistyö-, viestintä- ja kielitaito sekä niin analyyttinen kuin syntetisoiva ongelmanratkaisu. Näitä taitoja opitaan kaikesa korkeakouluopiskelussa. Onkin yhtäältä opetussuunnitelman kirjoittajien vastuulla tehdä näkyväksi mitä osaamista opinnoissa saadaan ja toisaalta henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä voidaan uudelleen tehdä näkyväksi ja sanoittaa korkeakouluopiskelussa saatuja tietoja, taitoja ja osaamista. Hankkeen julkaisuja löytyy osoitteesta <http://www.peda.net/veraja/tuvako/tuopro/tl2/ohty3/julkaisu>.

Valttriryhmissä on etsitty opiskelun mielekkyyttä työelämään suuntautumisen näkökulmasta. Ryhmäohjaamisen ja opintoihin kannustamisen avulla on voitu avata suunnan ja tarkoituksen opinnoista kadottaneiden opiskelijoiden reittejä kohti valmistumista ja työelämää. Ryhmämuotoinen opiskelun tuki on osoittautunut tehokkaaksi ja suhteellisen edulliseksi työkaluksi opiskelijoiden tukemisessa. Valtti-hankkeen tuloksia on kootusti osoitteessa <http://www.valmistu.net/fi/tuloksia/>.

Vipuvoimaa
EU:lta

